

Slunce o půlnoci

FRANK PESCHEL

Apuleius, římský spisovatel z druhého století po Kristu a kněz egyptské bohyně Ísidy, píše na konci svého románu Proměny, zvaného též Zlatý osel, pro dnešního čtenáře záhadná slova:

„... tak poslyš a věř; vskutku! je to pravda. Putoval jsem až k rozhraní mezi životem a smrtí. Vstoupil jsem

na Proserpinin práh, a když jsem prošel všemi živly, opět jsem se vrátil. Ve chvíli nejhlubší půlnoci jsem viděl zářit slunce v jeho nejjasnějším světle. Stál jsem tváří v tvář dolním a horním bohům

a modlil se k nim z blízkosti.“

Mezi až bizarními událostmi románu, vyprávěnými lehkým, zábavným tónem (který však přesto prozrazuje hlubší moudrost), znějí tyto věty vskutku záhadně. Skrze ně se dozvídáme o něčem, co v Apuleiově době už jen doznávalo: o hlubokých zážitcích starých mystérií, o kterých bylo zakázáno hovořit. Ani Apuleius o nich dále nic nepíše.

Co to znamená: putovat až k rozhraní života a smrti, projít všemi živly, vidět slunce o půlnoci a stát tváří v tvář dolním a horním bohům? Nejdřív jsou takové výrazy pro nás pouhými slovy, neboť jsou příliš daleko od všech obvyklých zkušeností života. Ale díky moderní duchovní vědě je opět možné vniknout — třeba jen v myšlenkovém odrazu — do skutečnosti těchto zážitků, zastřených jinak hlubokým mlčením. A hle — jsou nám v pozměněné podobě mnohem bližší, než jsme tušili.

Zážitky dávných mystérií

Nastávající zasvěcenec musel ve starých dobách nejdřív získat úplně nový a jiný pohled na svět, než má člověk v obyčejném životě. Obvykle věci kolem sebe vidíme nebo vnímáme jinými smysly. Vidíme barvy, tvary, slyšíme zvuky, cítíme vůně atp. Věci se nám ukazují jako vnější předměty, které naplňují prostor a vnějšími silami působí na sebe navzájem. Jsou hezké nebo i méně hezké, ale neptali bychom se, jaké má třeba křišťál mravní zásluhy, že je tak čistý, nebo jaký má růže za sebou osud, že si získala takový krásný vzhled. Člověk starověku sice vnímal svět trochu jinak než dnešní člověk, ale musel se — jen jakoby z jiné strany — dopracovat ke stejným otázkám, neboť ve skutečnosti jsou ve všech vnějších věcech skryty duchovní či mravní hodnoty, které je třeba odkrýt. Věci se pro žáka zasvěcence staly znamením, šifrou, živým pokynem něčeho, co se skrze ně jen naznačuje.

Nikdo by běžně nepřířkl blesku duchovní hodnotu. Ale uvědomme si, jak jednou jeden blesk změnil celé dějiny. Myslím na blesk, který v roce 1505 podnítil Martina Luthera, aby vstoupil do kláštera, což byl krok, bez něž by se určitě nestal pokračovatelem Jana Husa ve službě obnovení křesťanství. Blesk můžeme vidět jako obraz či výraz náhlého osvětlení, když se nečekaně roztrhne závoj smyslových dojmů, za kterými se skrývají duchovní skutečnosti. To se přihodilo Lutherovi, když náhle udeřilo v jeho blízkosti. Vnější blesk a vnitřní zážitek Lutherův splynou v jedno. Blesk se nám stane znamením, šifrou, pokynem ducha. Představme si člověka, který v určité chvíli své duchovní stezky nevidí kolem sebe už věci, tvary, barvy, ale jen taková znamení ducha. Smyslový svět se pro něj stane duchovně průsvitným, ale v

tu chvíli věci ztratí soudržnost a svět se jakoby spálí. Žák se ocitne před nicotou. Dojde až k rozhraní mezi životem a smrtí.

Tento zážitek byl prvním důležitým krokem na cestě k zasvěcení do mystérií světa i člověka, protože otevřel smysl pro nový, dosud neznámý svět. Když pak budoucí zasvěcenec na své stezce do duchovních světů pokračoval, nesetkal se už s předměty, jak je známe ze smyslového světa. Sžil se s věcmi jakoby zevnitř. Abychom vyjádřili takové zážitky slovy, musíme zvolit přirovnání. Známe třeba pocit vnitřního tepla, uslyšíme-li láskyplné oslovení. Venku může být zima. Známe i jiné druhy tepla, třeba žár vášně či hněvu nebo studu. Takových druhů tepla, nebo i chladu, je nesmírně mnoho. Je v nich spojena duševní vlastnost s vnějším živlem, s teplem. Ale vlastnosti vzduchu stejným způsobem už neprožíváme a ještě méně vnitřní různost tekoucích a pevných věcí. Jak se liší „pevnost“ křišťálu od „pevnosti“ železa či zlata? Jak lze vůbec prožít vlastnost něčeho pevného, když na to nenarážíme zvenčí, ale vstupujeme jakoby dovnitř?

Budoucí zasvěcenec právě toto udělal. Prošel všemi živly a sžil se se silami utvářejícími kosmos i člověka. Zemský živel prožil jednak jako sílu dávající věcem vlastní bytí, a proto v něm prožil i zdroj všeho egoismu. Jednak vnímal tento živel jako nositele nejvyšší božské vůle. Co to znamená, že se něco stane skutečností? (Jen si uvědomme, kolik bylo zapotřebí věcí, rozumu a úsilí do nich vložených, abychom si uvařili pouhý šálek kávy!) Tekoucí živel žák pak prožil tak, že v něm vnímal věci ještě ve stavu možnosti a jako stále se proměňující. Vzdušný živel prožil jako spřízněný se vším, co jsou naše touhy a přání. Tak se hluboce vžil do tvůrčích sil působících ve světě i v něm. Vžil se také do vzdechů všech božských tvorů.

Dosáhl-li mysterijní žák tohoto stupně, žil jakoby na druhém břehu pozemského bytí. Dovedl se v duši proměňovat v každou věc a takto ji pochopit, ale ještě mu chybělo pochopení pro smysl a cíl země a pobytu člověka na ní. Když byl žák dostatečně připraven, prožil nejvyšší okamžik svého života. Jeho tělo bylo uvedeno do stavu podobného smrti. (Z hlediska přírodních věd bychom jej přirovnali nejspíš k zimnímu spánku zvířat, kdy jsou životní procesy ztlumeny na minimum.) Ale to bylo jenom zevním znamením. V době hlubokého spánku smrti byli vyproštěni z těla duše i duch budoucího zasvěcence a probudili se ve světě, ve kterém žijí každou noc, jenomže běžně o tom člověk nic neví. Duševně-duchovní člověk se v novém světě probudil tím, že si uměl osvětlit okolí světlem, které v něm samotném začalo zářit, ale zároveň nebylo jeho vlastní. Co začalo zářit z něho, pocházelo od bohů jako jejich moudrost. Je to paradox. Stále více duchovních skutečností si tak osvětlil. Nejdřív mu však nezjevily svůj vlastní význam. Byly jako hádanková znamení. Ale časem se proměnily jakoby v hlásky a seřadily se ke slovům, kterými se vyslovují tvůrčí myšlenky bohů. To byl veliký okamžik vlastního probuzení, který proměnil celé jeho bytí.

Duševně-duchovní člověk, probouzející se ve světě spánku, zřel v novém světle nejdřív vlastní tělo, ale neviděl ho jako obvykle. Zjevilo se mu lidské nitro propleteno silami, které jinak známe jen jako vnější, přírodní síly. Co v člověku dělá slunce? Ve dne člověk o tom nic neví, ale v oblasti noci vnímá, jak všechno, co vchází do jeho těla — světlo, dech, potrava — nosí v sobě působení slunce. Toto sluneční působení mu dává život a člověk se od slunce nemůže odtrhnout, nechce-li zhynout. Zdánlivě vnější spojení se sluncem se však v duchovním světle jeví jako naplněné tvůrčí láskou vyšších bytostí. Sluneční světlo, které tvoří v rostlinách, aby dávaly člověku dech a výživu, v lásce hledá člověka. Hledá v něm svůj pravlastní výraz. Když se potrava pomocí dechu v člověku rozkládá, zanechává v něm sluneční světlo, které se

proměňuje v sílu myšlení. A myšlení je světlo slunce ve své pravlastní podstatě. Myšlení láskyplně vniká do podstaty věcí a tvoří je jakoby znovu.

Nastávající zasvěcenec v tu chvíli viděl slunce v nehlubší půlnoci. Věděl, že světlo, kterým si osvěcuje duchovní okolí, a světlo, které ho obdarovává myšlením, je totožné se světlem slunce, je tvůrčí božskou moudrostí. On sám ve své nehlubší bytosti je tímto světlem. Po tomto vznešeném zážitku chyběl už jen poslední krok. Ze světla jako by se osamostatnili jednotliví bohové, kteří každý se svým určitým úkolem společně tvoří lidské tělo. Jednotlivý tělesný orgán odpovídá určité síle v kosmu. Člověk je skutečně mikrokosmem. Nejvznešenější je přitom pohled na tvoření lidského mozku, ve kterém si bohové utvořili pozemský nástroj k vlastnímu zjevení. V lidských myšlenkách se odráží božské tvůrčí slovo a mozek je jejich nositelem. Tak stál nakonec zasvěcenec před horními a dolními bohy, než se vrátil do svého těla a do denního života.

Proměny mystérií

Takto se asi dají naznačit zážitky starých mystérií, o kterých hovořil ještě Apuleius. A tak je prožil zasvěcenec v nejstarších dobách perských mystérií Zarathuštry. I egyptská mystéria znají tuto dobu, ve které na zemi ještě vládl Osíris. V Osíridovi viděli Egyptané boha slunce, ale toho slunce, které září o půlnoci. Zasvěcenec jeho světlem vnikl do tajemství makrokosmu i mikrokosmu a odkryl tvůrčí úmysly bohů. Po svém návratu do těla učinil tyto zážitky podnětem pozemského jednání. Stal se skutečným králem (faraónem), jenž uspořádal lidské společenství podle tvůrčí moudrosti bohů.

V pozdějších egyptských dobách se však poměry vývojem člověka změnily. Člověk se stával čím dál víc osobností a nedovedl se už tak nezištně odevzdat božskému světlu. Legenda o Ísidě a Osíridovi to naznačuje obrazem bratrovraždy. Když byl jednou Osíris na cestách, zhotovil jeho bratr Seth skvostnou truhlu a věnoval ji tomu, kdo se do ní nejlépe vejde. To byl Osíris. Bratr ho zabil, zavřel truhlu a nechal ji odplout po moři na východ. Ísis hledala manžela a vrátila se s ním do Egypta. Tu Seth v hněvu roztrhal bratra na čtrnáct kousků a rozsypal po Egyptě. Ísis znovu hledala Osírida, sebrala kousky, doplnila je a pohřbila. Mrtvý Osíris jí však ze záhrobí poslal paprsek světla, kterým byla Ísis oplozena. Porodila syna Hóra, znovuzrozeného Osírida, který později svého otce pomstil.

Mýtus naznačuje, že pozdější egyptští zasvěcenci zážitek půlnočního slunce už nemohli bezprostředně přenést do denního života. Zážitek se jim ztlumil. Ísis je bohyně související s měsícem a obdarovává člověka duševními silami, představivostí, citem a vůlí. Tyto síly museli zasvěcenci Ísidiní rozvinout a s nimi uchopit božskou moudrost. Kousky moudrosti museli v duši nechat žít, doplnit je vlastní představivostí, prostoupit citem a chovat se přísně podle nich. Čtrnáct kousků poukazuje na půlku měsíčního rytmu, který musel být doplněn druhou půlkou. Když pak budoucí zasvěcenec zřel ve stavu třídního spánku smrti zář půlnočního slunce, byla jeho duše oplozena. Při návratu do těla za ranních červánků, v době přechodu vědomí noci do vědomí dne, porodila ze sebe syna Hóra coby božské tvůrčí slovo. Egyptský zasvěcenec se sám stal Hórem a uměl podat Osíridovu moudrost v živých obrazech, hymnech a působivých kultických obřadech, které byly prodchnuty živou niterností.

I tyto časy jednou pominuly. Časový předěl naznačuje významná postava faraona Achnatona. Chtěl zavést nový kult jediného boha, totožného se sluncem, které svítí ve dne, boha Re-Horachte neboli Atona. Egyptané jej nesměli zobrazovat. Místo toho se dával nový faraon zobrazit ve scénách plných lidského půvabu a

něžnosti v kruhu svých bližních. Achnatonovy snahy přišly po jeho smrti nazmar, ale od té doby se egyptská mystéria dostávala pozvolna na sestupnou dráhu. Asi v době Achnatonově nebo krátce potom se v Egyptě narodil Mojžíš. Semitští Izraelci byli svým Abrahamovým dědictvím mnohem způsobilější k tomu, aby uctívali jediného boha, o kterém si nesměli udělat obraz. Když pak Mojžíš vyvedl lid izraelský z Egypta, vzal s sebou též původní moc egyptských mystérií, ale převedl je do úplně nových forem. Božská moc už nehovořila o půlnoci, ani za ranních červánků, ale ve světle dne. Hospodin se zjevil na hoře Sinaj za hřmění a blýskání, když „na hoře byl těžký oblak a zazněl velmi pronikavý zvuk polnice. Celé hora Sinaj byla zahalena kouřem, protože Hospodin na ni sestoupil v ohni. Kouř z ní stoupal jako z hutě a celé hora se silně chvěla. Zvuk polnice víc a více sílil. Mojžíš mluvila Bůh mu hlasitě odpovídal.“ (Ex 19,16; Ex 19, 18-19)

Tento předtakt zvěstování desatera připomíná nejspíš sopečný výbuch. To není žádný nadsmyslový zážitek, ale vede člověka — ne jednotlivce, ale celý národ — pro svou mohutnost až k rozhraní života a smrti a k určitému prožívání živlů. Božské slovo je však dáno v podobě smlouvy. Smlouva hovoří k běžným duševním silám, k rozumu, citu a k vůli. V desateru je ukryta nesmírná moudrost o člověku a jeho poměru k Bohu a světu, ale je podána ve formě deseti abstraktních nařízení. Tak se má tvořit v duši člověka osobní mravní odpovědnost jako základ jeho já.

Popsali jsme zde tři velké etapy starých mystérií. V první etapě prožil zasvěcenec narození božského světla čistě v nadsmyslna jako narození vlastní vyšší bytosti. Zazářilo mu jako slunce o půlnoci a ukázalo stvoření lidského těla ze sil makrokosmu, které vyvrcholilo v lidském mozku coby nástroji božského zjevení na zemi. V druhé etapě prožil zasvěcenec narození božského slova ve vlastní duši, když po návratu z noci v hodině ranního rozbřesku prodchnul duši odleskem duchovního světla. V třetí etapě bylo božské slovo nakonec zvěstováno celému lidu za světla dne v podobě Zákona. Vlastní mystéria ustoupila do pozadí, aby člověk ve světle dne došel svobody.

Trojí Kristovo narození

Kdo čte nepředpojatě evangelia a porovnává Matoušovo a Lukášovo vyprávění o narození Ježíše, nenajde tam mnoho společného. Liší se nejen celý ráz vyprávění, ale i mnoho skutečností, takže si zčásti dokonce odporují. Chce-li člověk brát líčení evangelistů vážně i domyslet je až do konce, je nejvíc nasnadě odvážná myšlenka dvou rozličných událostí.

Vezměme si některé příklady! Oba rodokmeny se značně liší a kromě Ježíše se shoduje jen sedmnáct jmen. Dle Matoušova evangelia žije Josef s Marií v Betlémě. (To lze usoudit z celku jeho líčení.) Tam zvěstuje anděl Josefovi dítě poté, co on uvažoval o tom, jak se to má s Mariiným těhotenstvím. Dítě navštěvují tři mágové z východu a Herodes mu pak ukládá o život. Rodina musí kvapem prchat do Egypta a po Herodově smrti se Josef na pokyn anděla teprve ubírá do Nazaretu, protože se nechce vrátit do Judeje.

V Lukášově evangeliu je všechno jinak. Nehraje v něm velkou roli Josef, ale Maria. Oba žijí v Nazaretě a cestují do Betléma, aby se dali zapsat. Když se jim tam narodí Ježíš, navštěvují ho pastýři. Nejméně čtyřicet dnů zůstávají ještě na místě a obětují předepsané dary v chrámu v Jeruzalémě. Starý Simeon tam dokonce rozhláší, kdo je ten, který navštěvuje chrám. Žádný Herodes dítěti neukládá o život, i když při zvěstování Jana Křtitele ještě žil. Potom se rodina v klidu vrací domů.

Úplně nového smyslu se dostává zdánlivým rozporům, díváme-li se na dvě rozličná líčení Ježíšova narození z hlediska starých mystérií. Přitom musíme brát zřetel nejen na skutečnosti, ale na celý ráz vyprávění.

Matouš začíná evangelium rodokmenem, který se jasně člení do třikrát čtrnácti jmen. Jeho prostřední třetina obsahuje jména izraelských a později judských králů. V třetí třetině po návratu Židů z babylonského zajetí znamenají jména tajné židovské krále. I Josef má vlastně nárok na trůn Davidův a jeho případný prvorozenec také. Manželčino těhotenství, o jehož původu nic neví, je proto vážná otázka, neboť když on není otcem budoucího syna, ten nebude pravým pokračovatelem Davidova královského rodu. Jistotu mu dává teprve anděl, který se mu zjevuje ve snu. Pro Matouše je Josefovo otcovství úplně jasné. Něco jiného by byl naprostý nesmysl. Matouš znal ještě možnosti původní mysterijní eugenetiky, která dovedla přivodit těhotenství v hlubokém chrámovém spánku, takže si toho zúčastnění nebyli vědomi. Mysleme jen na legendu, podle níž byli Josef s Marií zasnoubeni v chrámu v Jeruzalémě. Matouš klade důraz právě na to, že Ježíš je skutečným potomkem Abrahamovým a pravým uchazečem o Davidův trůn. Při jeho narození však nevládla ani náhoda ani pouhá lidská vůle, ale Duch svatý. Matouš jemně poukazuje na lidi, kteří na základě inspirace dovedli řídit síly dědičnosti k vyšším účelům.

Z podobných zdrojů čerpali mágové své vědomosti o narození tohoto dítěte. Četli ve hvězdách, že se chystá přijít na zem velká individualita s důležitým úkolem. Podle legendy čekali znovuvtělení svého mistra, velkého Zarathuštry. Řecky se jmenoval Zoroaster, což znamená Zlatohvězda. Tuto hvězdu viděli vycházet a chtěli se jí klanět. Není divu, že mu Herodes, falešný král Židů, ukládal o život.

Když necháme na sebe působit začátek Matoušova evangelia, ukazuje se nám na jedné straně zřejmá vzácnost tělesné schránky člověka, který se má narodit. Devětatřicetkrát po sobě zaznívá slavnostně v rodokmenu slovo počal a po čtyřicáté potom v trpném rodu (byl počat, v řečtině je to jedno a totéž slovo pro muže a ženu) a zdůrazňuje proud vzácných dědičných sil, vycházejících od Abrahama. Ten uměl jako první člověk na světě myslet v abstraktních myšlenkách, předpoklad to bdělého sebevědomí. Tato jeho schopnost se děděním z generace na generaci vyvíjela dál, obohatila se a zvnitřněla. Poslední krok od Josefa k Ježíši není, jak se zdá, přerušením tohoto proudu, ale jeho povýšením. Do dědičného procesu zasahuje sám Duch svatý, aby se tělesná schránka Ježíšova stala čistou mísou božských myšlenek. Aspoň jednou musel na zemi žít člověk s dokonalým mozkem coby zrcadlem božské tvůrčí moudrosti. V této dokonalé lidské schráně sídlil nejnávštěvnější lidský duch, Zarathuštra.

Ještě další rys Matoušova podání je příznačný. Pětkrát se zjevuje Josefovi i králům anděl ve snu a oni jsou i v noci tak bdělí, aby sdělení anděla jasně uchopili. Tak jsou z oblasti noci řízeny pozemské události. Celý příběh Ježíšova narození je zahalen do tajné temnoty noci, ve které však dovedou bdít Josef i králové. Z toho všeho je patrné, že v události Ježíšova narození podle Matouše doznívá mysterijní zážitek starého zasvěcence — zření slunce o půlnoci. Avšak tento zážitek se stal jedinečnou historickou událostí. Jak starý zasvěcenec zřel ve slunečním světle půlnoci stvoření lidského těla ze sil makrokosmu, tak sledoval Matouš toto stvoření v určité dědičné linii. Lidé obeznámení se světem noci poznali, že tento proud v Ježíši došel dovršení.

U Lukáše nacházíme nejen jiné příběhy, ale především i úplně jinou náladu. Všechno začíná v Chrámu v Jeruzalémě. Anděl se zjevuje starému Zachariášovi, když ten v ranní hodině slouží v chrámu. Anděl málem hymnickými slovy zvěstuje budoucího Jana Křtitele a když stařec ještě pochybuje, je-li to vůbec možné, anděl mu pomáhá tím, že zadržuje sílu mluvy, aby se posílila plodnost. (Souvislost hlasu s

pohlavím je zřejmá.) Početí Jana Křtitele se potom odehrává vědomě, bez jakékoli náruživosti a v úplné odevzdanosti do vůle Boží.

I Mana je připravena na početí. Anděl k ní přistupuje ve dne. Legenda praví, že přišel, když Mana u studně nabrala vodu, krásný to obraz pro chvíli rozjímání nebo modlitby, kdy člověk čerpá z hlubin duše osvěžující božskou sílu. Anděl jí zvěstuje syna jakožto syna Nejvyššího. Na otázku, jak se to může stát, anděl také hovoří o Duchu svatém, který na ni sestoupí, když ji moc Nejvyššího zastíní. Pod těmito slovy si většinou nic nemůžeme představit, ale můžeme myslet na legendu o početí velkého Buddha. Jeho matka Maya poprosila manžela, aby jí pod otevřeným nebem dal ustlat lůžko z květin, kde byla obklopena jen krásnými smyslovými dojmy a kde mohla v cudnosti dlít ve stálém rozjímání. Početí zažila v obraze jako vstup bílého slona do svého boku. Stejně byla Mana odevzdána celou duší do vůle Boží a odvrácena myslí od všeho tělesného. (Dokonce i dnes se může stát něco podobného. Znam osobně manžele, kteří nevědí, jak došlo k početí jejich čtvrtého dítěte. Poněvadž byli už pokročilého věku, udělali po jeho ohlášení ve snu všechno pro to, aby k početí nedošlo. A přece se to stalo.)

Potřetí se anděl zjevuje pastýřům, kteří v noci pod širým nebem bdí nad svým stádem. Jsou schopni uchopit slovo anděla a jeho hluboký, radostný význam aspoň tušit. A hned se chtějí podívat, jestli se to skutečně tak stalo.

Dalším velice zvláštním rysem začátku Lukášova evangelia je to, že každá osoba, která tam vystupuje, jednou vychvaluje Boha, vesměs vznešenými až hymnickými slovy. Zvláště krásný je Mariin chvalozpěv i chvalozpěv Zachariášův. Všechny tyto projevy jsou prodchnuty duchem prorocství, náboženským nadšením a krásou slova. U Lukáše nehraje tak velkou roli moudrost, ale zaujetí duše velkými událostmi, které Bůh připravil. Z toho všeho je docela zřejmý dozvuk druhé etapy mystérií, jak je známe z Egypta: narození božského slova v duši člověka, resp. narození Hóra z panenské Ísidy. Můžeme si opět přidat rys z legendy. Podle ní uměl novorozený Ježíš vyslovit sedm slov, která naznačila jeho poslání. Matka mu rozuměla. Tak se stal podle Lukáše i tento mysterijní zážitek pozemskou událostí. Popsali oba evangelisté tutéž událost, jen z jiné strany?

Rudolf Steiner hovořil jako první člověk v novější době o narození dvou chlapců jménem Ježíš. Určitě nebyl jediný, protože stopy téhož se najdou třeba u Esejců, kteří čekali dva Mesiáše, ale i v umění až do doby renesance. Steiner o tom hovořil jen mnohem jasněji a s mnoha podrobnostmi. Každý z těch chlapců měl připravit příchod Kristův na zemi jiným a docela jedinečným způsobem. V chlapci, kterého popisuje Matouš, se znovu narodila individualita velkého perského učitele Zarathuštry, jenž jako první už v dávných dobách zvěstoval na zemi ke spáse lidstva příchod Ahura Mazdy, Velké sluneční aury. Zarathuštra vnikl nejvíc ze všech lidí do pochopení světa a lidského vývoje v něm. Stále znovu se objevoval na zemi jako učitel. Jedna z posledních důležitých inkarnací byla v době babylonského zajetí Židů v Mezopotámii, kde jako Zaratas mimo jiné učil velkého filosofa Pythagora a také ovlivnil perského krále Kýna, který roku 538 př. Kn. vydal edikt o návratu Židů do své země a o obnovení jeruzalémského chrámu. Matoušův Ježíš byl proto chlapcem geniálně nadaným k uchopení všech vymožeností lidského vývoje.

Tento názor nachází oporu v samotném Matoušově evangeliu. Mysleme jen na to, že k novorozenému dítěti přišli mágové z východu. Toto slovo znamenalo původně příslušníka perského kněžského řádu, pocházejícího z dob Zarathuštrův a obnoveného Zaratem v 6. století př. Kn. V kostele Narození Páně v Betlémě jsou mágové zobrazeni v typickém zoroastnickém obleku, s volnými

kalhotami a s frygickou čepicí. Když Peršané roku 614 zpustošili Palestinu, ušetřili před zničením jedině tento kostel, protože tam uviděli zobrazeny své předky.

Druhé dítě v sobě mělo podle Steinerova líčení také vzácnou duši, vlastně vyšší praduši celého lidstva, která po Adamově pádu do hříchu mu byla odňata a tím celému lidstvu, a zůstala ve vyšších světech až do chvíle, kdy byla zvěstována Marii. Tato duše si zachovala úplnou nevinnost původního rajskeho člověka a zúčastňovala se osudů lidstva jen z vyšších světů. Na přelomu věků byla poprvé (i naposledy) inkarnována na zemi. K uchopení pozemské kultury nebyla vůbec nadána, místo toho však měla neomezený soucit se všemi bytostmi a byla naplněna činorodou a srdnatou svěžestí, což jsou vlastnosti, které nebývají u myslitelů moc rozvinuty. Nachází i tento názor oporu v evangeliu? U Lukáše není souvislost tak zjevná, ale určité poukazy se skutečně nacházejí. Lukáš svůj rodokmen začíná u Ježíše a vede ho přes jinou davidovskou linii než Matouš až k Abrahamovi a pak dál až k Adamovi, o němž říká, že byl syn Boží. Spojuje Ježíše s Adamem, stvořením Božím. V tom je skrytý poukaz na zmíněnou myšlenku. Nacházíme ještě další. Ježíšovo narození se podle Lukáše děje za zvláštních okolností. Mnoho lidí je na cestě do svého rodiště. Mají se nechat zapsat, neboť Augustus (asi po Herodově smrti) chce vědět, jakou má tato provincie cenu a jakou znamená pozemskou moc. Jde o počet obyvatel, jejich majetek atp. Ve světě pozemské moci a pozemského počítání pro toto zvláštní děťátko není místa. Do tohoto světa nepatří a zůstává venku ve chlévě mezi zvířaty. Je to sice jemný, ale zřetelný poukaz na to, že Ježíšova duše dosud s pozemským světem nebyla spojena a zůstala „venku“. Nutno zdůraznit, že evangelista si nevymýšlí, ale skutečnosti samy symbolizují a tvoří výmluvné obrazy.

Jeden chlapec tedy pozvedl moudrost na nejvyšší možný stupeň, onu moudrost, která kdysi zazářila zasvěcenci o půlnoci jako tvořící světlo slunce. Kdo toto světlo uchopí svými myšlenkami, včleňuje do svého života i do života celého lidstva urovnávající a uzdravující síly. Druhý chlapec vyvinul v nejvyšší možné míře soucit a lásku, životní svěžest a činorodost. V jeho slově byla utěšující i tvůrčí síla. Vždy hovořilo srdce. V tomto chlapci ožila jitřní svěžest Ísidiných mystérií, v níž se narodil Hórus, božské Slovo.

Je patrné, že tyto dvě vlastnosti — moudrost a mladistvá svěžest — se mohly rozvinout do takové výše jen odděleně. Kdo je moudrý a má hluboký vhled do zákonů světového dění, nebývá bezstarostný a nedotčený tíhou světa jako dítě či jinoch. Ani sebevyspělejší člověk by nedokázal rozvinout obě tyto strany zároveň, ty se však přece jen musely jednou spojit, aby člověk dosáhl konečného cíle své pozemské cesty. To se stalo v události, o které nám vypravuje Lukáš. Dvanáctiletý chlapec, dosud víceméně ještě dětský, najednou uvádí celé okolí v úžas svou moudrostí. Hovoří z něj druhý chlapec, který opustil svou tělesnou schránku a splynul s prvním chlapcem v jednu bytost. Tím se ocitl na zemi člověk tak vzácný a tak složitý a jedinečný původu, že mu v dějinách země nic nebylo rovno. Proto se nakonec mohl stát služebníkem ještě vyššího dění.

Vzpomeňme na třetí etapu mystérií, v níž už tvůrčí božstvo nehovořilo v noci, ani za ranních červánků, ale ve dne. Hovořilo k bdělému člověku, ale mohlo hovořit jen zprostředkovaně a zvenčí v abstraktních nařízeních desatera. Toto božstvo se označilo slovy: „Já jsem, kdo jsem.“ To je tajemství lidského já, které bůh ještě choval v sobě. Avšak jak může já hovořit zvenčí? Jednou se musí „nastěhovat“ do lidského nitra. To se stalo v okamžiku, když zmíněná vzácná lidská schránka, v níž žila praduše lidstva uvedená ve zralost nejvyspělejší a nejmoudřejší individualitou na zemi, totiž Ježíš z Nazaretu, přišel k Jordánu a dal se pokřtít. V tu chvíli se na něj sneslo božstvo, které člověku daruje jeho já. Toto božstvo nazýváme Kristus. Je

tentýž, kterého zažil starý zasvěcenec jako půlnoční slunce a později jako boha znovuzrozeného v duši. Od doby křtu v Jordánu žije v člověku i v denním vědomí. To znamenalo naplnění třetí mysterijní epochy a dosažení cíle lidského vývoje. S objevením Krista na zemi nastala úplně nová etapa mystérií, která počítala se samostatností a svobodou jednotlivce. Jejím východiskem byla událost Kristova příchodu na zem ve křtu, jeho utrpení, smrt a zmrtvýchvstání.

Troje Vánoce

Událost narození Ježíše, kterého líčí Matouš, a Ježíše, kterého líčí Lukáš, jakož i Ježíšův křest v Jordánu se nám jeví jako významná proměna mysterijních zážitků. Ty se staly historickou událostí, ale v jiné formě žijí v křesťanství dál. Katolická církev zná tři vánoční mše, jednu o půlnoci, jednu za ranního rozbřesku a jednu za bílého dne. Jsou mimo jiné nazvány také Andělská mše, Pastýřská mše a Velká vánoční mše. I Obec křesťanů má tři vánoční obřady. Johannes Tauler, středověký mystik ve Štrasburku, jednou k tomuto tématu kázal a vysvětlil první mši takto: „První se zpívá v temné noci a začíná: Hospodin ke mně mluvil: Ty jsi můj Syn, dnes jsem tě zplodil.“ Tato mše má na mysli skryté narození, které se událo v temném, skrytém, neznámém božstvu, když v prvním a nejvyšším narození zplodil nebeský Otec svého jednorozeného syna, jsoucího božské podstaty a majícího rozličné osobní bytí. „Druhámše začíná: Světlo dnes nad námi svítí, vždyť narodil se nám Pán.“ Znamená druhé narození Páně, kdy se ještě nenarodil v těle, ale z Marie se narodil Otci v duchu. Ona byla „mnohem blaženější z toho, že se Bůh duchovně narodil v její duši, než z toho, že tělesně z ní vyšel“. Třetí mše začíná slovy: „Dítě se nám narodilo, syn darován nám jest“ Znamená příchod Krista do světla světa svým tělesným porodem v Betlémě.

V těchto zajímavých Taulenových úvahách tušíme náznaky starých mysterijních zážitků: věčné narození slunce o půlnoci, duchovní narození boha v duši a konečně příchod Syna Nejvyššího na zem. Ve vánočních obřadech Obce křesťanů jsou tyto náznaky ještě zřetelnější. Každý tento obřad začíná vstupní modlitbou. Nálada půlnočního obřadu se navodí slovy o spásném, milostiplném světle ducha, jež září do noci země, do temna smyslů. Člověku zazáří, když zproštěn těla bude putovat v říši ducha a když před tím modlí se srdce v něm toto světlo vytuší. V těchto slovech je poukaz na zážitek půlnočního slunce docela jasný. Druhý obřad za ranních červánků hovoří o tom, jak duše pociťuje přibližování uzdravujícího tvůrčího Slova. Jeho žehnající síla v nás má probudit smysl a sílu k přijímání tvůrčího slova, abychom je dovedli v důstojnosti vyslovit. I zde je poukaz na původní mysterijní zážitek zřetelný. Třetí obřad za jasného dne poukazuje na Krista, Otcova tvůrčího ducha, jenž si zvolil zemské tělo coby příbytek, aby člověka vyprostil z toho, co ho může mást, žije-li v těle: světlo klamného zdání a nedůstojná žádostivost smyslů. Síla pravého vedení mravního života, ona moc, která hovořila k Mojžíšovi na hoře Sinaj, se chce uhostit v člověku samém.

Můžeme přidat ještě krátký pohled na evangelia, která se čtou v každém z těchto obřadů. Liší se od tradičního čtení. O půlnoci se čte narození Ježíše podle Matouše (kap. 1), ráno se čte narození Ježíše podle Lukáše a návštěva pastýřů (kap. 2). Dopoledne se potom čte evangelium, které nepatří vůbec do okruhu Vánoc: rozhovor Zmrtvýchvstalého s Petrem po rybolovu na jezeře Genezanet (Jan, kap. 21). Kristus se Petra třikrát ptá, zdali ho má rád. Petr přitaká, ale potřetí ho otázka rmoutí, protože už dvakrát říkal, že ano. Je to však určité odčinění trojího Petrova zapření Kristav noci před Velkým pátkem. Petr si svou slabost uvědomuje, ale zároveň pociťuje Kristovu lásku, která mu odpouští. Cítí se proměněn i posílen. A tak se cítí

povolán k tomu, aby tuto Kristovu proměňující mravní sílu buchl ve svých „ovcích“. Kristus pak žije vědomě v člověku. Tyto tři penikopy doplňují vstupní modlitby o trojím narození Krista v dějinách, o narození dvou Ježíšů a narození Krista v člověku jako jeho pravého já. Staré mysterijní zážitky se zrodily znovu a žijí v proměněné podobě dále v křesťanském kultu — jsou nám blízké.